

Processons a la sevillana

De processons n'hi havia de tot tipus arreu dels Països Catalans, incloses les de Setmana Santa, que acabaren per adoptar a Palma la moda processional sevillana a finals del segle XIX.

*Reportatge de Miquel Payeras
Fotografies de Isaac Buj*

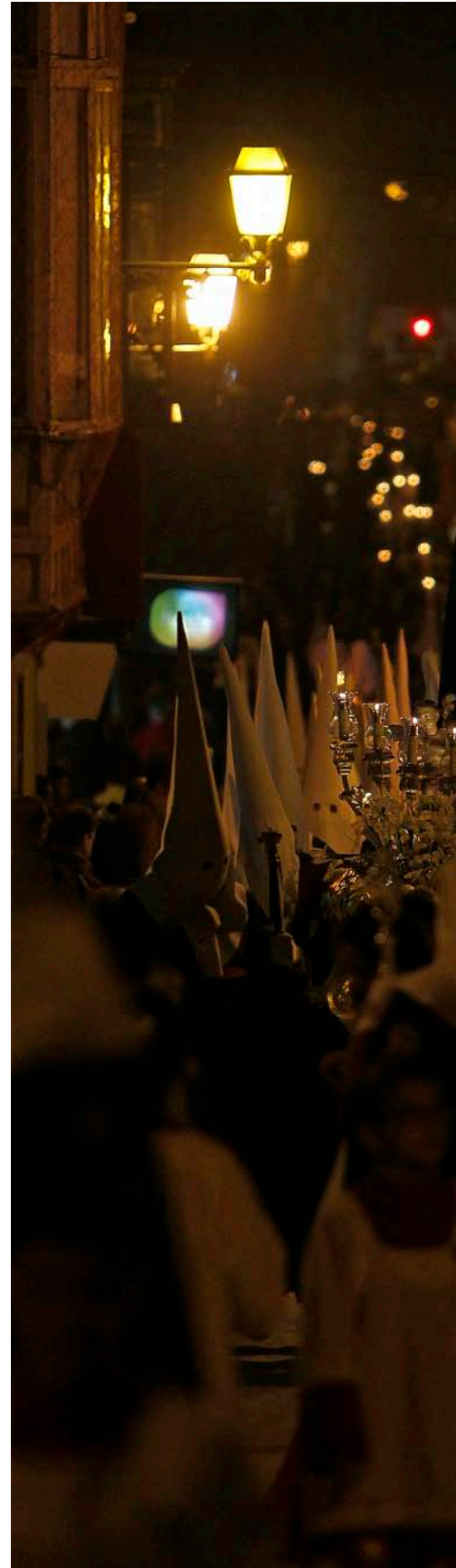
Al'any 380 l'emperador Teodosi va fer del cristianisme la religió oficial de l'Imperi romà. A partir d'aquell moment s'inicià el ritus que homenatjava els màrtirs que havien patit persecució durant els segles anteriors. Es tractava de la desfilada dels fidels dins de cada temple, simplement. La pràctica va prendre el nom del llatí *processio*, que és sinònim de marxa en sentit militar, un aspecte que es reforçava amb la creu que iniciava la desfilada a l'estil dels símbols victoriosos de les legions romanes.

Amb el pas del temps aparegueren les confraries, o grups de fidels que s'ajuntaven a cada temple, per organitzar les processons. En el segle VIII existien confraries pertot arreu. Organitzaven les processons respectives ja sense relació amb el motiu originari. Es van multiplicar tantes desfilades que n'hi havia de tota classe. El costum arrelà a tota la cristiandat i arribà viu fins a final del segle XIX i principi del XX. Entre d'altres, existien processons petitòries, per exemple, per demanar que plugués, i existia la consegüent per agrair la pluja caiguda, perquè poc o molt i tard o d'hora sempre acabava

plovent; o per demanar les conversions dels infidels; o per implorar al seu déu que maleís els jueus i els maçons; o per pregar per la victòria del país respectiu a la guerra en la qual estigués immers... També existien les d'homenatge als sants: l'estàtua que representava una santedat era portada en braços pels fidels el dia de la seva onomàstica, desfilant a l'interior de l'església; amb els anys l'anaren traient al carrer per fer una volta a l'edifici. A més, existien processons, podríem dir, temàtiques: a principi de desembre es feien les que honoraven la Bula de la Croada, el juny tocava les d'homenatge al Sagrat Cor... N'hi havia de gremials: de mariners, de pescadors, de miners... Per suposat, el patró de cada localitat tenia la seva. I fins i tot se n'organitzaven en honor a persones, que solien ser nobles i/o rics burgesos, que deixaven en morir una quantitat de diners a l'Església catòlica a canvi que s'organitzessin processons per la seva ànima...

El Corpus

Entre totes les processons destacava des del segle XIV la del Corpus. El 1316 el papa Urbà IV instaurà la festa del Cos de

El Concili de Trento, celebrat entre el 1545 i el 1563, permeté que es desfilés mostrant imatges de l'anomenada "passió de Crist", per il·lustrar el poble analfabet sobre el particular.

Crist o *Corpus Christi*, que acabà essent coneguda popularment i simplement com el Corpus. Als Països Catalans s'adoptà tot d'una: a Vic està documentada el 1318; a Tortosa, el 1320... A final de la centúria s'havia convertit en una gran demostració festiva de fervor popular a moltes localitats, en especial a Barcelona, València i Palma; no debades, a les capitals era allà on més lluïa la celebració.

El Corpus anà creixent en importància al llarg dels segles, de tal manera que a final del segle XIX i principi del XX s'havia convertit en la més seguida popularment de totes les processons. De fet, s'organitzaven en el seu honor tantes desfilades que no cabien en un sol dia i per això a moltes bandes, com era el cas de Palma, la festa en realitat durava un parell o tres jornades. Ara bé, la gran processó, la que tothom esperava, se celebrava el diumenge del Corpus. La cita estel·lar de l'any catòlic. Motiu de joia popular, oficial i religiosa. Valgui com a exemple el que escriu sobre això el diari catòlic mallorquí *El Àncora* el 1896: "Sortí de la Santa Església de la Catedral a les sis [...] obria la marxa la Guàrdia Civil a cavall [...] seguien els alumnes del Seminari [...] la noblesa de Palma [...] el clero parroquial i gran nombre de caps i oficials dels distints cossos (de l'exèrcit). Després hi anava el clero catedral presidit per l'Il·lustríssim Vicari Capitular [...] tancava la marxa l'Excel·lentíssim Ajuntament. [...] Cobria la carrera (els carrers per on passava, en el centre de la capital illenca) la gran gernació que hi assistí..." Per tot era igual. A les ciutats més grans i sobretot a les capitals dels Països Catalans el Corpus esdevenia una gran ocasió per mostrar la perfecta unió entre els poders polític, militar i religiós.

Justament és en aquest context, el de final del segle XIX, quan les processons de Setmana Santa mudaren per perdre el seu caràcter tradicional i van adquirir la forma sevillana. Si més no, així passà a Palma.

La Setmana Santa

Fins al segle XIII no s'iniciaren les processons d'allò que es diu la Setmana Santa. Segons té escrit el doctor en Història de l'Art de la Universitat Complutense de Madrid i antic director de la revista *Pasos de Semana Santa* Antonio Bonet, les processons exclusives d'aquests dies sorgiren durant aquella centúria amb l'aparició de les confraries "penitencials dels franciscans i dominics, que eren confraries de flagel·lants, que no portaven cap imatge més que la creu i, més tard, algun sacrificat". Durant els següents segles aquestes desfilades adquiriren un marcat sentit morbós. Es tractava de demostrar la fe a través de l'autoflagel·lació brutal, amb exhibició de molta sang. "La implantació de les primeres processons (de Pasqua) fou molt complicada per les queixes de molta gent degut a la seva filosofia de sang", escriu l'autor abans citat, el qual assegura que "molts flagel·lants acabaren per convertir la processó en una mena d'espectacle sagnant". Segurament per això la famosa Santa Teresa va escriure en el segle XVI que tals demostracions eren "la penitència de les bèsties".

A partir de mitjan 1500 les processons de Setmana Santa començaren a canviar. El Concili de Trento, celebrat entre els anys 1545 i 1563, permeté que es desfilés mostrant imatges de l'anomenada "passió de Crist", per il·lustrar el poble analfabet sobre el particular. Les confraries anaren adoptant progressivament els passos o misteris –així es diu a les imatges representades sobre una peanya mòbil o una carrossa–, quelcom que despertà el fervor popular al llarg del XVII i XVIII. Tingueren tant d'èxit que de mica en mica quedaren enrere les processons més sagnants.

Com que al llarg de l'any se'n feien tantes, de processons, les de Setmana Santa s'anaren reduint durant el segle XIX a les del Dijous i Divendres Sant. O com a mínim així ho indica la premsa palmesana del 1895 al 1899 per al cas de Mallorca.

A partir del 1895 les processons de Setmana Santa a Palma s'anaren convertint al mode sevillà, que fou el que s'implantà definitivament el 1902. Els dies de la passió tràgica els cristians gaudien de la màxima protecció oficial: quedava prohibit obrir els focus de diversió popular, com els cafès, tavernes, teatres, etc.

→ Aquests dies especials de passió tràgica els cristians gaudien de la màxima protecció oficial pertot arreu. Quedava prohibit obrir els focus de diversió popular, com els cafès, tavernes, teatres, etc. Però com que eren molts els establiments que no en feien cas, la premsa catòlica instava les autoritats a reprimir amb mà dura el que considerava “excessos intolerables”, com feia *El Àncora* el 9 d'abril del 1896, quan exigia al governador de les Balears que “es tanquin els teatres, clubs, cafès i tots els centres de perversió on es brinda plaer ofensiu” contra “la vertadera religió”.

Importació sevillana

Fins a final del segle XIX les confraries organitzaven les respectives processons com volien o podien. No existien normes generals. En el cas de les Palma –i cal suposar que passava el mateix a la resta de capitals dels Països Catalans– no es permetien les caperutxes ni es desfilava uniformat ni res semblant al que ara és tan conegut. Els fidels feien la processó en silenci portant el pas, i res més. Però, de sobte, tot canvià.

En dona fe de la muda el diari *La Almudaina*, el qual se sorprenia en la

seva edició del Diumenge de Pasqua del 1896 perquè a les processons dels dijous i divendres anteriors s'hi havien vist “nombroses caperutxes”, quan l'any anterior “no s'hi veié cap penitent amb el vestit amb caperutxa”. Què estava passant? Ho conta el mateix diari quan explica que el 1895 un “grup de patricis” –és a dir, senyors d'*alta* classe social–

FINIS AL SEGLE XIII NO S'INICIAREN LES PROCESSIONS D'ALLÒ QUE ES DIU LA SETMANA SANTA

de Palma s'havien desplaçat a la capital andalusa, Sevilla, per assistir a les processons tan famoses que allà se celebraven. Quedaren tan gratament impactats que trobaren que seria una molt bona idea presentar el projecte d'organitzar a Palma les desfilades religioses de Setmana Santa a la manera sevillana. Així ho feren. I pel resultat cal suposar

que tant el bisbe com les confraries que existien aleshores els feren cas. Així es pot deduir pel que diu *El Liberal Palmesano* després de les desfilades del 1897, a les quals havia comptat “537 procesionaris organitzats en associacions i amb caperutxa”. La premsa benestant se sorprenia davant l'èxit de la moda importada d'Andalusia. Tanmateix, cada any anava a més. Ho explica, altre pic, *La Almudaina*: “Fou extraordinari el nombre de caperutxes que es veren” desfilant el 1898.

Els tres següents anys l'assistència de caperutxes va ser tan massiva que l'autoritat religiosa decidí donar permís perquè a partir del 1902 les confraries s'anassin organitzant definitivament seguint el model sevillà. És a dir, en associacions uniformades, amb els penitents amb el vestit de caperutxa i amb els símbols i passos respectius. Aquell any només va sortir una confraria seguint la nova moda, la de la Creu de la Calatrava –que actualment és la més antiga de les 33 que desfilen a la capital balear–, però ben aviat la següent d'altres que es formaren a posta, mentre que totes les tradicionals acabaren per reconvenir-se a la moda sevillana o desaparegueren. •